

se miatt 2004-ben újabb kutatásokat végeztünk, amelynek során 14 újabb objektum került elő, ebből 4 újkori, 3 pedig recens volt. A többi gödör, illetve a 20. sz. ház az Árpád-korra datálható. A sütőkemencével rendelkező házból 13. századi kerámia, orsókorong, őrlőkőtöredékek és csiga került elő.

A nyomvonal DNy-i folytatásában júliusban újabb területeket vontunk be a régészeti kutatásba, ahol egy avar kori településrészletre bukkantunk. Az Árpád-kori és az avar kori lelőhelyeket egy felhagyott dűlőúttal szegélyezett fasor választja el.

Apró Mihály tanyáján 59 objektumot tártunk fel, ezek zömmel nagyméretű, kerek gödrök (37), illetve árok (17) voltak. A szántással kevert humuszrétegben egy sütőkemence maradványaira bukkantunk. Több nagyobb felületen sikerült megtalálni a szántással sajnos bolygatott, változó vastagságú (20–50 cm), avar kori kultúrréteget. Az erősen hamus, paticsos rétegből csontból faragott zabla oldalpálca, vascsatok, orsógombok, illetve hullámvonalakkal díszített, vastag oldalfalú, szürke fazéktöredékek kerültek elő.

Munkatársak: Füredi Ágnes, Gál Krisztián régészek, Farkas Zoltán, Nagy Borbála, Hargitai András régészhallgatók, Darányi Réka, Füredi Tibor, Jakucs János, Kiss László Zsolt, Progli Szabolcs, Sas Alexandra régésztechnikusok.

RÁCZ TIBOR

405. Valkó, Tópart

(Pest megye) U

2004 szeptemberében bejelentés érkezett a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságához, hogy egy hétvégi telken, kerítésásás közben régi cserepeket találtak. A szóban forgó telek a Vácszentlászló és Valkó között elhelyezkedő horgásztótól délre lévő domb déli lejtőjén, a Kása-tető nevű, nagyjából K–Ny-i irányú dombvonulaton helyezkedik el (hrsz.: 1686). Két ismert régészeti lelőhely, az MRT 13/3 k. 20/13 és 20/6 közé esik, pillanatnyi ismereteink szerint eldönthetetlen, hogy önálló lelőhelyként kezelendő-e. A kerítésárok kiásása során a telektulajdonosok az árok ÉK-i végében, mintegy 25–30 cm mélységben (közvetlenül a humusz alatt) találták a következő leleteket.

Egy kisebb edény több darabja, két nagyobb tölcséres szájú edény nyaktöredéke és még néhány edény kevésbé jellegzetes töredéke. A kidobott földben további cserepeket és néhány emberi koponyatöredéket találtam. A fentiek alapján feltételezhető volt, hogy temetkezéstről van szó, ami az ezt követő feltárás során be is bizonyosodott. A kerítés kb. 40 cm széles árkának kiszélesítése és megtisztítása után a sárga altalajban semmilyen értelmezhető elszíneződést nem tapasztaltunk, de néhány előkerült csontot követve sikerült kibontani a teljes sírt. Sárga agyagos betöltésű sírgödörben (kiterjedését nem sikerült tisztázni) 34 cm mélyen feküdt a rossz megtartású, zsugorított helyzetben eltemetett halott a

bal oldalán, tájolása ÉÉK–DDNy. Koponyája hiányzott (a kerítésárok kiásása közben darabokra tört), csak töredékeit találtuk meg a sír környékén. Egyetlen melléklete egy bütykökkel díszített, behúzott peremű kis tál. A sírföldből a felsőtest környékéről egy lapos, hasáb alakú kagylógyöngy került elő. Az árok bővítése során több neolit cserepet is találtunk a sírföldben, illetve az árok falában, amelyben úgy tűnik, egy vékony neolit kultúrréteg húzódik. A leletek az aszódi Petőfi Múzeumba kerültek.

Munkatárs: Jakab Attila régészhallgató.

KULCSÁR VALÉRIA

406. Varsád-Kisvarsád

(Tolna megye) Kö

A lelőhelyen Pesty Frigyes összeírása templomromot említ. A tavalyi terepbejárás során azonban csak a középkori település hozzávetőleges határait tudtam megállapítani. 2004. október 28-i terepszemlénk során szántott felületen a középkori falu nyomait ismét azonosítottuk, a dombhát kiszélesedő, középső részén pedig – amely templom számára legalkalmasabb lehetett volna – több kiszántott csontváz-töredéket és elszórt embercsontot figyeltünk meg legalább 150×100 m-es területen, azonban templomra utaló törmelék nélkül. A temető tehát leginkább ismeretlen korú csontvázas temetőnek tartható, annak ellenére, hogy a közelben egy templom körüli temető előkerülése (is) várható.

Munkatárs: Csiszér Antal régésztechnikus.

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

407. Vác, Március 15. tér

(Pest megye) Kö

Folytattuk a 2003 őszén megkezdett középkori Szent Mihály templom feltárását. Megtaláltuk a Ny-i részén a temető kerítésfalának kétperiódusú – 15. századi és barokk kori – nyomvonalát a szépen kiképzett bejárattal együtt. A templom Ny-i oromfalában, nagyjából e bejárattal szemben előkerült magának a templomnak a bejárata, szép téglapadlóval ellátva. Megtaláltunk három pillérpárt Ny-tól K felé, tehát a középkori templom három hajója felmérhető volt. A középkori kőpilléreket később téglával és vakolatbevonattal vették körül megerősítésként. Az 1755-ben készült – Oracsek Ignác-féle – felmérésen látható középkori templom déli oldalán lévő kápolna Ny-i falcsonkját is megtaláltuk. Mellette K felé egy téglából épített – valószínűleg – kriptá volt. Alja 5 m mélyen jelentkezett, temetkezőhelyet benne nem találtunk, ellenben betöltött földjéből szép 18. századi habán jellegű kerámiát és díszített – össze is állítható – üvegkancsó-darabok kerültek felszínre. Egyéb 18. századi építmények: a 18. század első felében megépíteni kísérelt barokk szentély altemplomi szintje, egyéb barokk falak, közöttük egy szabályos kis téglapince emberi csontvázmaradványokkal, feliratos koporsó deszka- és

kapukeret töredékekkel. Részben a barokk kori építmények, részben a későbbi építők kitermelő gödör miatt a középkori templom 4. pillérpárjának, valamint tőle K-re a szentély megtalálása reménytelennek tűnik.

TETTAMANTI SAROLTA

408. Vác, Siketek Intézete

(Pest megye) Á, Kk

2004. március 25. és május 12. között régészeti feltárást végeztünk a területen. Feltártunk 74 fm sávalapot és 230 m² kiásott pincealapot. A sávalapok nyomvonalán megtaláltuk ismét az 1978-ban közműfektetéssel megrongált és akkor dokumentált városfalat, valamint tőle DK-re 23 m-re a városfal egy újabb szakaszának maradványait. A pince-alagsor gödrében feltártunk mintegy 60 régészeti objektumot, amelyeknek kora a 11-12. századtól kezdve a 17-18. századig keltezhető. Előkerültek élelemtároló gödrök, cölöplyukak, karólyukor, kavicsal lerakott padlószint, lesározott padlójú, kövekkel körülrakott alapozású ház. Tehát a városfaltól ÉÉNy-ra 20-25-30 m-re igen intenzív Árpád-kori, késő középkori életet tükröző régészeti jelenségeket dokumentáltunk.

Munkatárs: Batizi Zoltán.

TETTAMANTI SAROLTA

409. Várdomb, vasútállomás

(Tolna megye) I

A 2003. augusztus 6-i légi infrafotón környezeténél sötétebb vörös kör látható. 2004. március 22-én az őszi vetésben a feltételezett kör környékén leletet nem találtam. A térképpel egyeztettem a kis dombot, amely környezetéből enyhén kiemelkedik, Ny felől egykori vízfolyás határolja (ez a mélyedés jelenleg is látszik). Ehhez csatlakozhatott K felől a feltételezett sáncárok.

A lelőhely pontosításához további légi fotózások és terepbejárások szükségesek.

MIKLÓS ZSUZSA

410. Várvölgy, Kis-Lázhegy

(Zala megye) B

Folytattuk a 2003 novemberében megkezdett megelőző feltárást. Ez évi eredményeink igazolták, hogy ez a lelőhely nemcsak a Dunántúl legnagyobb, eredetileg mintegy 160 ha-os, késő bronzkori magaslati települése, hanem az urnamezős időszak egyik legjelentősebb hatalmi és kézműipari központja is volt. Az 1950-es évek elején megnyitott bánya a település nagyobbik felét már megsemmisítette. A lelőhely déli része még érintetlen, ezért kezdeményeztük ennek régészeti védelem alá helyezését. Itt található az erődített telep máig használt déli bejárata, amelynek védelmére még a késő bronzkorban bazaltkövekből megépítették az „Ördögköveket”, amelyekhez több helyi hagyomány fűződik.

A feltárássra kijelölt terület a déli bejárattól É felé futó, a késő bronzkorban is használt út két oldalán helyezkedik el. Az enyhén É felé lejtő területet évszázadokon át használták szántóként, így az erózió is károsította a felületet, de a bányanyitáskor beerdősítették. A tarvágást követően régészeti szakfelügyelet mellett került sor a gépi tuskózásra és a felső 20-25 cm-es talajréteg elhordására. Az egykori földfelszíni jelenségek, elsősorban a lakóházak nyomai szinte maradéktalanul megsemmisültek. A humuszosítás során az egész felületen kerültek elő kerámiatöredékek és csak korlátozott mértékben figyelhettük meg az egykori objektumok foltjait.

A 129 kutatóárokkal – összesen 970 m hosszúságban – 160 objektumot találtunk és tárunk fel, mintegy 11300 m² felületen. A beásások különböző intenzitással jelentkeztek. A késő bronzkori út közvetlen közelében kevesebb földbe mélyített gödröt találtunk. Feltételezhetjük, hogy elsősorban itt állhattak a lakóházak. Földszinti épületre utalhatnak azok a kisebb kerek vagy ovális beásások is, amelyek nagyobb cölöplyukak gödrei lehetnek. Ezek megtalálhatók a feltárt terület Ny-i felén is. A földbe mélyített kerek, ovális vagy teljesen alakatlan beásások mérete és mélysége különböző. Némelyik eléri a 15-20 m²-t. Eredeti rendeltetésük nehezen meghatározható, egy részük bizonyára agyagkitermelő-gödör volt. Több esetben figyeltük meg, hogy a háztartási hulladékkal részben betemetett gödörben kerámiatöredékek kirakott és agyaggal tapasztott tűzhelyet készítettek. Főleg a terület K-i felén találtunk olyan mélyebb, kerek gödröket, amelyek többnyire D felé nagyon erősen kihalasodtak. Feltételezzük, hogy ezek felett valamilyen felépítmény volt, talán éppen lakóház, és az élelmiszer hűtésére szolgáltak.

Elsősorban a feltárt terület Ny-i felében kerültek elő a méhkas alakú gabonásvermek. A gabona termesztésére és feldolgozására utalnak az előkerült őrlőkövek is.

Az óriási mennyiségben előkerült, több mint 2 tonnányi kerámia méretben, formában és díszítésben nagy változatosságot mutat. A durvább kidolgozású, téglaszínű, vastag falú, nagyméretű tárolóedényektől az ujjbenyomással vagy síkozással díszített peremű, oldalukon csőfüllel vagy fogóbütyökkel ellátott, plasztikus lécmintával díszített fazekakon, a síkozott vagy turbántekercses, esetleg ívelt bordák között kis hegyes bütyökkel díszített vállú edényeken, a hengeres nyakú, erősen kiugró vállú, szúktalpú urnákon, a perem fölé magasodó fülű csupronkon és csészéken át a sima, síkozott vagy turbántekercses, behúzott peremű, fésűs díszítésű tálakig és a miniatűr kerámiáig.

Az agyagkészítmények közt külön említést érdemel egy kis szobrocska, amely ismereteink szerint Közép-Európa egyik legkorábbi férfiábrázolása, és sértetlen állapotban került elő. A kerámiaanyag alapján a települést az urnamezős kultúra fiatalabb időszakában (Ha A₂ – Ha B₁) használták.

A gödrök betöltéséből számos kisebb bronztárgy, elsősorban ruha- és varrótüskék, huzaldarabok, kés-, sarló-